

11.10.2021

EOAK/5250/2020

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin

Esittelijä: Esittelijäneuvos Tapio Rätty

AVOHUOLLON TUKITOIMIA EI VOIDA JÄRJESTÄÄ VASTOIN HUOLTAJAN SUOSTUMUSTA

1 KANTELU

Kantelija arvosteli A:n kaupungin sosiaalitoimen menettelyä lastensuojeluun liittyvässä asiassa. Kantelijan mukaan lastensuojelu oli "pakottanut" hänet ja hänen lapsensa perhekuntoutukseen B:n kaupunkiin.

Kantelija kertoi kirjoituksessaan, että he haluaisivat kotiutua vauvan kanssa perhekuntoutuksesta, ja että he olisivat suostuneet ottamaan vastaan kotiin annettavia palveluita.

Kantelija kertoi vastustavansa lastensuojelun tekemää avohuollon sijoituspäätöstä. Kantelija kertoi hakeneensa oikaisua päätökseen.

2 SELVITYS

A:n kaupungin sosiaalitoimi antoi lausunnon (liitteenä) ja asiakirjaselvitystä.

3 RATKAISU

Saamastani selvityksestä ilmenee, millä perusteella kantelijan ja vauvan sijoitus on B:n kaupungin ensikodissa alun perin järjestetty. A:n kaupungin sosiaalitoimen lausunnon mukaan vaihtoehtona kantelijan ja vauvan sijoittamiselle olisi ollut lapsen kiireellinen sijoitus. Lausunnon mukaan lastensuojelun sosiaalityön edellä mainituista vaihtoehdoista on keskusteltu ja niitä selvitelty yhdessä kantelijan kanssa.

Minulla ei laillisuusvalvojana ole aihetta epäillä, että kantelijan ja hänen vauvansa lastensuojelun tarvetta arvioitaessa olisi menetelty lastensuojelulain vastaisesti.

Totean aluksi, että en voi laillisuusvalvojana puuttua sosiaalityön sisältöihin ja näin ollen ottaa kantaa tässä ratkaisussani siihen, miten kantelijan ja hänen lapsensa tarvitsemat palvelut heidän tilanteessaan olisivat olleet järjestettävissä ja toteutettavissa. Tämä tehtävä ja siihen liittyvä sosiaalityön ammatillinen harkinta kuuluu lastensuojelun viranomaisille.

Sen sijaan olen arvioinut päätöksessäni, minkälaisia velvollisuuksia lastensuojelulaki asettaa viranomaiselle ja minkälaisia oikeuksia lastensuojelun asiakkaalla avohuollon tukitoimia järjestettäessä on.

Huomioni kiinnittyi ensinnäkin siihen, että kantelija on vastustanut johdonmukaisesti sijoitusta turvakodissa ja lähettänyt, minulle toimitettujen kantelijaa koskevien asiakasasiakirjojen mukaan, sosiaalityöntekijälle toistuvasti ilmoituksia ja vaatimuksia sijoituksen lopettamisesta ja esittänyt vaihtoehdoksi avohuollon tukitoimien järjestämisen hänen ja vauvan yhteiseen kotiin.

Saamani lausunnon mukaan heinäkuussa verkostopalaverissa oli kantelijan toiveiden mukaisesti sovittu hänen ja vauvan perhekuntoutuksen jatkumisesta 31.8.2020 alkaen kotipaikkakunnan ensikodilla. Tavoitteena on ollut myös kiinnittyminen päihde- ja mielenterveyspalveluihin kantelijan kotikaupungissa. Saamastani kantelijaa koskevasta asiakirjaselvityksestä (lastensuojelun asiakasasiakirjat) kuitenkin ilmenee, että verkostopalaverinkin jälkeen kantelija oli pyytänyt sijoituksen lopettamista ja mahdollisuutta palata kotiin vauvan kanssa.

Lausunnon mukaan ”kantelija pysytteli ensikodilla, mutta sen sijaan, että hän olisi keskittynyt tavoitteelliseen työskentelyyn, hän käytti paljon voimavaroja vaatimuksiin avohuollon sijoituksen purkamiseksi ja hän olikin jakson aikana ajoittain sosiaalityöntekijöihin yhteydessä useita kertoja päivässä.

Kantelija on myös hakenut muutosta hänelle ja vauvalle tehtyyn avohuollon sijoitusta koskevaan päätökseen.

Edellä sanotusta huolimatta kantelijan ja vauvan sijoitusta ei lopetettu eikä kantelijan esittämiä vaihtoehtoisia avohuollon järjestämistapoja, ainakaan minulle annetun selvityksen perusteella, selvitetty.

Totean tämän takia seuraavan.

Kunnan sosiaalihuollosta vastaavalla toimielimellä on velvollisuus ryhtyä avohuollon tukitoimiin viipymättä sen jälkeen, kun lapsen lastensuojelun tarve on todettu. Lastensuojelulain 34 §:n säännöksellä avohuollon tukitoimien järjestämiseksi korostetaan käsittelyn viivytyksettömyyttä ja toisaalta velvollisuutta ryhtyä matalan kynnyksen toimenpiteisiin lapsen auttamiseksi.

Avohuollon keskeisenä tehtävänä on lapsen kasvuolojen kehittäminen ja toisaalta vanhemmuuden ja vanhempien kasvatuskyvyn tukeminen. Avohuollon tukitoimia järjestetään perheen tai lapsen ongelmien ratkaisemiseksi mahdollisimman aikaisessa vaiheessa ilman, että joudutaan turvautumaan lapsen huostaanottoon ja sijoittamiseen kodin ulkopuolelle.

Avohuollon tukitoimia voidaan järjestää vain vapaaehtoisesti lapsen huoltajan suostumuksella. Jos suostumusta ei saada tai se perutaan - missä tahansa sijoituksen vaiheessa-, on avohuollon tukitoimet lopetettava. Tällaisessa tilanteessa on lastensuojelun vastuussa olevan viranhaltijan arvioitava, millä tavoin lapsen ja hänen vanhempansa lastensuojelun tarve erityiseen tukeen voidaan muutoin järjestää. Tällainen tapa voi olla se, että avohuollon tukitoimet järjestetään esimerkiksi asianosaisten esittämällä tavalla.

Saamastani asiakirjaselvityksestä ilmenee, että kantelijan liikkuminen oli ainakin sijoituksen alussa ajallisesti rajattua ja hän liikkui ulkona työntekijän kanssa. Toisaalta asiakirjaselvityksestä ilmenee, että liikkumisesta ja yhteydenpidosta olisi kantelijan kanssa yhteisesti sovittu. Asiakirjaselvityksestä kuitenkin ilmenee, että kantelija oli itse tämän menettelyn kyseenalaistanut. Koska asiasta ei ole kanneltu enkä ole siis pyytänyt erikseen selvitystä, totean vain yleisesti, että avohuollon tukitoimien aikana ei voida käyttää rajoitustoimenpiteitä tai muuten rajoittaa yksipuolisesti turvakodissa asuvan vanhemman oikeuksia esimerkiksi yhteydenpitoon ja liikkumiseen.

Totean, että avohuollon tukitoimien ensisijaisuudesta seuraa, että lapsen vastentahtoinen sijoitus on viimesijainen keino järjestää lapsen tarvitsema tuki ja palvelut. Avohuollon tukitoimien ensisijaisuus ei kuitenkaan merkitse sitä, että avohuollon tukitoimia tulisi aina ensin kokeilla ennen lapsen kiireellistä sijoitusta tai lapsen huostaanottoa, vaan kodin ulkopuoliseen sijoitukseen on ryhdyttävä välittömästi, jos edellytykset siihen ovat olemassa ja avohuollon tukitoimet ovat riittämättömiä tai mahdottomia järjestää ja lapsen etu välttämättä vaatii sijaishuollon järjestämistä.

Kuten olen edellä todennut, kantelijan vastustaessa tukitoimia lastensuojelulaissa säädetyt edellytykset avohuollon tukitoimien järjestämiseen A:n kaupungin sosiaalitoimen päättämällä tavalla olivat ainakin saamani asiakirjaselvityksen perusteella lakanneet. Tämän takia asiassa olisi pitänyt arvioida minkälaisia muita lastensuojelulain tarkoittamia palveluja olisi ollut mahdollista tai välttämätöntä järjestää.

Saamastani selvityksestä ilmenee vielä, että kantelija oli ennen lapsen syntymää pyytänyt toistuvasti apua soveliaamman asunnon saamiseen sosiaalitoimistolta. Kantelija oli kertonut, että asunto on huono ja ei sovellu lapsiperheelle eikä siis perheeseen syntyvälle pienelle lapselle. Edelleen asiakirjamerkintöjen mukaan kantelija ei omista yrityksistään huolimatta onnistunut vuokraamaan soveltuvampaa asuntoa.

Lastensuojelulain 35 §:n mukaan, kun lastensuojelun tarve oleelliselta osin johtuu riittämättömästä toimeentulosta, puutteellisista asumisolosta tai asunnon puuttumisesta tai kun mainitut seikat ovat oleellisena esteenä lapsen ja perheen kuntoutumiselle, kunnan on viivytyksettä järjestettävä riittävä taloudellinen tuki sekä korjattava asumisoloihin liittyvät puutteet tai järjestettävä tarpeen mukainen asunto.

Kunnan on ryhdyttävä riittävän taloudellisen tuen järjestämiseen tai korjattava puutteelliset asumisolosuhteet tai järjestettävä asunto asunnon puuttumisen johdosta, jos mainitut seikat ovat oleellisena esteenä lapsen ja perheen kuntoutumiselle.

Oikeus riittävään toimeentuloon, asumisolossa olevien puutteiden korjaamiseen ja asunnon järjestämiseen on asiakkaan subjektiivinen oikeus. Kunnalla on säännöksen tarkoittamissa tilanteissa ehdoton, määrärahoista riippumaton järjestämisvastuu.

Säännös merkitsee myös sitä, että perhettä tulee auttaa kokonaisuutena eikä lasta ja hänen vanhempiaan voida erottaa toisistaan esimerkiksi sijoittamalla lapsi. Lasta ja perhettä ei siis voida asunnon puuttumisen johdosta sijoittaa myöskään erilleen. Säännöksen perusteella lastensuojelun tulee antaa perheelle taloudellista ja muuta tukea asumisolojen puutteiden korjaamiseen.

Edellä sanotun johdosta totean kunnan päätöksentekovelvollisuudesta seuraavaa.

Avohuollon tukitoimien järjestäminen perustuu hallintopäätökseen. Viranomaisen on hallintolain mukaan käsiteltävä palveluja tai tukitoimia koskeva hakemus ilman aiheetonta viivästystä ja annettava hakijalle sosiaalihuollon asiakaslain 6 §:n tarkoittamin tavoin hakemusta tai vaatimusta koskeva perusteltu päätös.

Saamastani selvityksestä ilmenee, että kantelija on ennen lapsensa syntymää useaan eri otteeseen pyytänyt tukea ja apua asumisolosuhteissa olevien puutteiden korjaamiseksi. Kantelija on myös toistuvasti pyytänyt avohuollon sijoituksen aikana asiakirjoista ilmenevällä tavalla avohuollon tukitoimien järjestämistä omaan kotiin avohuollon sijoituksen asemasta.

Mielestäni on selvää, että kantelija on odottanut vaatimuksiinsa viranomaiselta vastausta. Ottaen huomioon minkälaisista asioista pyynnöissä ja vaatimuksissa on ollut kyse ja missä tilanteessa - siis kantelijan olosuhteissa - ne oli esitetty, olisi vaatimukset ja pyynöt tullut kirjata palvelua ja tukitoimea koskevana hakemuksena ja käsitellä ne siten kuin hallintolaki edellyttää.

Ainakaan minulle toimitetun selvityksen mukaan asiassa ei ole tehty kantelijan vaatimukseen asianmukaisesti päätöksiä.

Totean, että viranomaisten tulee huolehtia siitä, että päätöksenteossa noudatetaan asianomaisia säännöksiä ja että asiakkaalla on mahdollisuus käyttää laissa säädettyjä oikeusturvakeinoja. Arvioitaessa asiakkaan oikeutta palveluihin tai tukeen, tulee menetellä siten, ettei viranomaisten toiminta johda jokaiselle kuuluvien oikeuksien menetyksiin tai niiden kaventumiseen.

Asiassa on siis toimittu hallintolain ja lastensuojelulain vastaisella tavalla. Kantelija on menettänyt viranomaisen laiminlyönnin johdosta tarvittaessa saattaa asiansa viimekädessä tuomioistuimen käsiteltäväksi.

4 TOIMENPITEET

Saatan edellä esittämäni käsitykset A:n kaupungin sosiaalitoimen menettelyn lainvastaisuudesta sen tietoon.

Koska kantelijan avohuollon sijoitus on päättynyt, tyydyn kiinnittämään A:n kaupungin sosiaalitoimen huomiota edellä avohuollon vapaaehtoisuudesta ja viranomaisen päätöksentekovelvollisuudesta sanottuun.

Tässä tarkoituksessa lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni A:n kaupungin sosiaalitoimelle.